

Stockholm den 28 september 1934.

Konfidentiellt.

Käre Broder!

Redan innan jag för närmare tre veckor sedan återkom hit, hade jag av min faster hört, att hon med Dig dryftat frågan om gravkorets reparation och vad därtill hör. Jag kom då att tänka på att det kanske kunde vara av intresse för Dig att få en redogörelse för gravkorets tillkomst och den konstbesynnerliga namnfrågan samt i detta sammanhang några synpunkter på det nuvarande tillståndet. Med denna tanke för ögonen och med tanken att större utförlighet gör saken klarare, vågar jag alltså nu lägga beslag på Din dyrbara tid med att som Fryxell - berätta!

"Gravkorsidén" i familjen är av ganska gammalt datum. De uräldsta gubbarna och gummorna ligga under kyrkans golv, men redan kommerserådet Daniel Elfstrand (1748-1815) var delägare i det ännu kvarstående gravkoret öster om kyrkan och ligger begravnen där jämte sin första fru. Det fanns under golvet ej mindre än 6 små och antagligen grunda valv (i motsats till valven under Elfbrinkska, som äro ovanligt djupa), numera igenmurade eller fyllda. Vår kännedom om Elfbrinkska gravkorets tillkomst grundar sig huvudsakligen på muntlig tradition, därtill kommer endast en tidningsnotis och ett meddelande i ett brev från hösten 1835. I tidningen står, att gravkoret invigdes den 6 november 1842, i brevet får man veta, att bygget skulle börja på sommaren 1836 (om det verkligen gjorde det, är okänt). Idén och skizzen kommer från kommerserådets son, grosshandlaren, skeppsbyggmästaren och brukspatronen Pehr Elfstrand D:son (1783-1845), min farfarsfar, men den definitiva ritningen utfördes av "konduktör" Zetterström eller -berg, som enligt

uppgift av stadsarkitekt Hedin var en både mycket anlita och ganska framstående arkitekt. Han utförde även själva bygget. Den korlika utbyggnaden på västra långväggen fanns inte från början. Den tillkom i slutet av 1890-talet för att lösa värmefrågan och är även arkitektoniskt en vinst. Byggnadens undre del, gravvalven, var ämnad tre släkter, Elfstrand (norra valvet), Elfbrink (mellersta valvet) och Göransson (södra valvet). Kommerserådet Olof Elfbrink (1773-1835) och grosshandlaren och brukspatronen Anders Petter Göransson (1789-1850) voro nämligen dels gifta med var sin syster till min farfarsfar och därtill jämte honom kompanjoner i handelshuset Daniel Elfstrand & Co. Då det alltså faktiskt var tre syskon Elfstrand, som byggde gravkoret, synes det motiverat att kalla det för Elfstrandiska. Det kallades det också för i min barndom, och alla gamla, som levde^{ja} och ännu leva, ha intygat, att detta namn varit det brukliga, så långt tillbaka de kunde minnas. Slakten Elfbrink hade f, ö. utdött på manssidan 1870, och kvar fanns till 1904 endast en gammal fru Elfbrink. Men ungefär vid sekelskiftet började plötsligt namnet Elfbrinkiska komma i bruk. Det väckte ond blod hos särskilt en äldre generations damer, varför jag, när jag blivit fullvuxen, anställde efterforskningar i saken. Därvid kom själva gåvobrevet i dagen bland sockenstämmoprotokollen i kyrkoarkivet. Det är vill jag minnas av 1848, och däri står tydligt Elfbrinkiska. Förklaringen torde vara den, att min farfarsfar, som var en mycket försynt och anspråkslös man (alldeles för mycket i betraktande av sin ställning) föranstaltade om bygget i anledning av den äldste svågerns död 1835 och därför lät kalla gravkoret det Elfbrinkiska. Då sedan slakten Elfbrink mycket hastigt smalt samman och försvann, har man sedan övergått till Elfstrandiska helt mekaniskt. Efter detta resultat har jag alltid varit mest benägen att ge gravkoret dess ursprungliga namn och betrakta det som det otvivelaktigt rätta, och det var inte som en ståndaktig tenn-

soldat, som jag i dödsannonsen i augusti satte ut alla tre släkternas namn med Elfstrandiska först, utan därför att tänkesätten bland släktens gamla damer vacklat, och den avlidna fröken Ulla Elfstrand senast sex veckor före sin död för mig uttalat sin tillfredsställelse över att överstinnan Reuterskiölds dödsannons i juni hade alla namnen (dock med Elfbrinkska först). Där har Du den delen av historien!

Så länge den gamla generationen levde kvar, var allt enighet och sänja, och namnfrågor och annat spelade antagligen ingen roll. Men redan med nästa släktled kom splittringen, naturligtvis i sammanhang med affärer. Familjen Elfbrink dog ut, familjen Göranssons huvudgren flyttade till Sandviken, men kvar blev min släkt, alltefter som åren gingo alltmera utan pengar och inflytande men ännu mycket talrik. Detta hade en viktig konsekvens. Det Elfstrandiska valvet fylldes ⁴med oroande hast och utrymmet utnyttjades till det yttersta. Medan i de båda andra valven fem kistor stå i bredd, stå hos oss ej mindre än sex. Det är också vad som verkligen teoretiskt taget får rum och till en viss grad även praktiskt. De stodo tätt, men ej så tätt, att de skadade varandra. Men då golvet var fullt, med sex kistor på vardera sidan om mittgången, i vilken trappan utmynnar, blev det nödvändigt att träffa anstalter för ett nytt varv ovanpå. Detta gjordes ¹⁸⁸⁹medelst ställningar, bjälkar lagda på stolpar (eller vad man nu skall kalla dem), av ekonomiska skäl av trä. I Elfbrinkska valvet byggdes övre varv några år senare, men av järn, som ju är oändligt mycket hållbarare och dessutom skrymmer mindre. Där skedde ändringen utan någon som helst rubbning av kistorna. Men hos oss kunde man inte få in de klumpiga träställningarna utan att i någon mån skjuta på de redan trängt stående kistorna, och därmed började förfallet, i början omärkligt, men efter 20 à 30 år alltmera tydligt.

Allt kunde dock ha gått an någorlunda, ett par mindre lagningar anordnades privat, och till varje begravning städades för-

stås, om det inte varit för den stora och allmänna reparationen 1919. I vad beträffar gravvalven finns det knappast ord nog starka för den dumhet, den pietetslöshet och det slarv, varmed denna utfördes. Kistor flyttades hänsynslöst och planlöst och ramlade sönder. Lyckligtvis, på grund av något klimatiskt eller annat förhållande, som jag är för dum att begripa, tycks förbränningen eller förmultningen vara enastående fullständig. Ur fullständigt ramponerade kistor framkom inte en benknota, ingenting, bara damm och stoft. Det var ett sällsynt memento mori! Kronan på verket sattes, då det när allt var färdigt med stora träpelare, som skulle stödja taket, d. v. s. korets golv, upptäcktes, att det blev nödvändigt att lägga in järnbjälkar i samma tak och ta bort träet igen. Ergo, hela omflyttningen hade varit alldeles onödig, och alltsammans hade kunnat stå orubbat och måttligt förfallet. I detta sammanhang gjordes ytterligare en upptäckt, nämligen att den stolpe, uppbärande övre varvets ^{inre} träbjälke, som stod längst in i nordvästra hörnet, var rutten och måste ersättas med en ny, för att inte hela övre varvet skulle gå i kras. Detta blev gjort med nya fasaväckande resultat. Men 1919 års reparation skulle inte ha varit vad den var, om inte jag i år upptäckt, att just den nya stolpen är mer eller mindre rutten, så att det övre varvet nu håller på att åka i golv igen, därvid krossande allt som är under - småningom. Denna syn satte skräck i mig och ledde till en anmälan till kyrkogårdsvaktmästaren (dödgravaren), som är en mycket hygglig karl, och som enligt egen uppgift anmälde saken för vederbörande. Vad gjordes? Ingenting! När jag den 8 september hade den från alla synpunkter mycket svåra uppgiften att bära ned urnan i valvet, hade dödgravaren dragit ned en elektrisk lampa från en väggkontakt i det övre koret, och då kunde jag ovanligt tydligt se tillståndet. Övre varvet vilar på locket av en kista nere på golvet. Hur länge håller det? Kistan ifråga är från 1856.

När vi voro nyinflyttade i Djursholm för 10 å 11 år sedan, mottog min far en dag en skrivelse från grosshandlaren Abraham Mattsson i Gefle jämte ett förslagsvis upprättat dokument, vari vi medgävo fyllande av vårt gravvalv. Efter något dryftande skrevo vi under, pappa med ett speciellt uttryckt villkor, och pappret cirkulerade därefter hos sådana medlemmar av släkten, som kunde anses ha med saken att göra, och underskrifter följde från alla håll. Ett par år senare företog jag en inspektion för att se, hurudant tillståndet var, och konstaterade då, att arbetarna från anno 1919 hade lämnat kvar allt skräp efter sig. Golvet var överstrött med trasiga kistdelar, handtag och plåtar och hyvelspån. Det var som *att* kliva omkring i en snickeriverkstad under pågående arbete - fast betydligt otrevligare. Jag blev upprörd och anmälde saken för Abraham med bestämd anhållan, att det skulle städas. Han svarade, att det var städad sedan 1919, och i alla händelser var det ju ingen idé att göra något, eftersom det skulle fyllas. "Ja, men när Ni nu inte fyller det", svarade jag, "vi ha givit vårt medgivande, och ändå blir det inte gjort. Hur kommer det sig egentligen"? Härmed hade jag utan att avse det satt Abraham på det hala. Han mumlade något om att alla tre valven skulle fyllas, *på en gång* och opposition hade mött från något håll. Jag har emellertid förvissat mig om att detta var ett hastigt påfunnet svepskäl, ty vid förfrågan hos de mera avlägsna släktingarna, som så att säga representera de båda andra valven, fick jag till svar, att något hinder från deras sida ej mötte. Emellertid gick det ena året efter det andra, utan att ens den begärda städningen gick för sig, tills det 1930 skulle bli begravning i valvet. Det var en gammal moster till mig, som hade avlidit ogift i Västerås. Släkten i Gefle, till vilken jag fortfar att räkna mig själv, tyckte då, att det skulle vara obehagligt, om andra släktingar, som i anledning av begravningen skulle komma att samlas till Gefle, skulle häpna över tillståndet och tillskriva

~~var~~ det bristande omvårdnad från vår sida. Min faster Elin, som är ett energiskt fruntimmer, blev då framskickad till attack och hem-sökte sysslomannen och kyrkogårdsträdgårdsmästaren. På hennes begäran svarade dessa herrar, att städningen företagits på Abrahams order efter tillsägelse av mig för flera år sedan, och något vidare behövde inte åtgöras. Då hon, harmsen över att de inte ville tro på hennes uppgift, förnekade, att någon städning ägt rum, svarades till sist spydigt, att de skulle visst gå ut och inspektera, bara hon ville följa med, så att hon i deras närvaro fick tillfälle att övertyga sig om att de hade rätt. Hon tog dem genast på orden. Promenaden dit ut skedde samma dag, men när luckan öppnats, blevo vederbörande så häpna, att ingen av dem sade ett ord. Och dagen därpå blev det städat, och det ordentligt!

Om jag vore en förmögen man, eller om jag vunne högsta vinsten på premieobligationerna, skulle jag emellertid privatim företaga en ordentlig restauration, men jag skulle inte fylla, emedan jag anser en sådan åtgärd strida mot själva idén med byggnaden. Jag skulle sätta in varje gammal kista i en ny zinkkista, och sedan den hopplötts och försetts med namn, skulle jag låta hissa upp den. När valvet sålunda tömts, skulle jag reparera det helt och hållet, golv, väggar och tak, och göra järnställningar för övre varvet, och sedan skulle jag sätta ned kistorna igen. Naturligtvis skulle jag först gå in till vederbörande med en ansökan att få hålla gravkoret stängt för allmänheten under en viss tid. Detta är enligt min mening den riktiga planen. Men eftersom jag säkert inte blir förmögen någonsin, och säkert inte heller vinner högsta vinsten, så återstår att på allvar begrunda igenfyllnadsplanen. Alltså fylla hela undre varvet med sand och cementa ovanpå, så att nytt utrymme bereds. Vill och kan Du på något vis befrämja denna plan, så är jag mycket tacksam. Min mening med detta brev, som jag hoppas inte gjort Dig alldeles förtvivlad, är inte att läsa anathema över vad som ägt rum i

reparationsväg i garvkoret och det sätt, varpå det skett, fast bitterheten tar sig uttryck, när jag kommer in på ämnet, ej heller att få lagen läst för vissa nämnda herrar, som jag inte alls vill komma åt, utan endast att sätta Dig in i saken, för den händelse den på allvar kommer upp. Jag betraktar alltså brevet såsom till formen, men ej praktiskt taget, konfidentiellt, och kommer att skriva detta ord först i början, innan jag postar det, så att Du på förhand vid läsandet skall vara varnad.

Och därmed sätter jag punkt för den faktiska avhandling, som detta brev mot min avsikt blivit, och ber Dig än en gång förlåta dess längd och tråkighet. Och tack för den 30 augusti igen! Hoppas Du inte är alldeles nedböjd av arbete, nu när Du är i tjänst igen, så anlita som jag begriper att Du är. Hjärtliga hälsningar!

*Din tillgivne
Percy Selström*